

MATURITNÝ OKRUH 1

OHYBNÉ SLOVNÉ DRUHY

- slovnými druhmi sa zaoberá **morfológia**

Delenie slovných druhov podľa 3 kritérií:

1. **ohybné - neohybné**

2. **plnovýznamové - neplnovýznamové**

3. **sú vetné členy - nie sú vetné členy**

Podstatné mená ohybné (skloňujú sa), plnovýznamové, sú vetným členom

- pomenúvajú osoby, zvieratá, veci, vlastnosti, deje a stavy

konkrétne PoM	abstraktné PoM	všeobecné PoM	vlastné PoM
názvy osôb, zvierat a vecí(hmotné)	názvy vlastností, dejov a stavov (nehmotné)	predmet toho istého druhu	určitý a jedinečný predmet
<i>otec, Lucia, Slnko, mačka, krieda, vzduch</i>	<i>úprimnosť, láska, beh, uvažovanie, zdravie</i>	<i>hokejista, herečka, časopis, pes, škola</i>	<i>Peter, Dunaj, Nový čas, Nemecko, Hossa</i>

X Podstatné mená mužského rodu sa ďalej delia na životné a neživotné!

Gramatické kategórie podstatných mien

- **rod** (mužský, ženský, stredný)
- **číslo** (jednotné a množné)
- **pád** (nominatív, genitív, datív, akuzatív, lokál, inštrumentál)

!!! **vzor** nie je gramatická kategória !!! (slúžia na to, aby sme vedeli, ako správne skloňovať, máme 12 vzorov)

chlap, hrdina, dub, stroj, žena, ulica, dlaň, kosť, mesto, srdce, vysvedčenie, dievča

Pomnožné podstatné mená

= **pomenúvajú jednu vec**, ale majú **tvar množného čísla** (*Košariská, Alpy, Tatry, Vianoce, raňajky, prázdniny, nožnice, ústa*)

Prídavné mená ohybné (skloňujú sa), plnovýznamové, sú vetným členom

- **označujú vlastnosti osôb, zvierat, vecí a javov**

akostné PrM	vzt'ahové PrM	privlastňovacie PrM
vyjadrujú akosť, kvalitu	vyjadrujú vzťah k podstatnému menu	vyjadrujú vlastníka
<i>pekný, cudzí, milý, malý, zlý, veselý</i>	<i>drevený, zimný, český, kamenný, aprílový</i>	<i>otcov, matkin, priateľov, líščí</i>

Privlastňovacie prídavné mená sa delia na individuálne a druhové!

Gramatické kategórie prídavných mien

- **rod, číslo a pád** (preberajú ich *od svojich nadradených podstatných mien*)

- ♦ vzory prídavných mien: **pekný** (PrM s tvrdým zakončením), **cudzí** (PrM s mäkkým zakončením), **pávi** (živočišne PrM), **otcov/matkin** (PrM zakončené na -ov, -ova, -ovo, -in, -ina, -ino)

Stupňovanie prídavných mien

- **stupňujú sa iba akostné prídavné mená !!!**

- rozlišujeme **pravidelné** a **nepravidelné** stupňovanie

a/ pravidelné stupňovanie, t.j. nemení sa slovotvorný základ

milý – **milší** – **najmilší**

úprimný – **úprimnejší** – **najúprimnejší**

b/ nepravidelné stupňovanie, t.j. mení sa slovotvorný základ

zlý – **horší** – **najhorší**

veľký – **väčší** – **najväčší**

Zámená ohybné (skloňujú sa), plnovýznamové, sú vetným členom

- odkazujú na mená, naznačujú osobu, zviera, vec a vlastnosť

osobné	zvratné	ukazovacie	opytovacie	neurčité	vymedzovacie
<i>ja, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony</i>	<i>seba, sa</i>	<i>ten, onen, taký, toľký, to, taká</i>	<i>kto? čo? aký? či? koľký?</i>	<i>dakto, niekto, nejaký, niektorý, niečo, čísi, ktorýkoľvek</i>	<i>ten istý, iný, nikto, nijaký, sám, všetok</i>

× **Osobné a zvratné zámená sa delia na základné** (príklady v tabuľke) a **privlastňovacie** (napr. *môj, tvoj, váš, svoj*) !!!

Číslovky ohybné (skloňujú sa), plnovýznamové, sú vetným členom

- pomenúvajú množstvo, poradie osôb, zvierat, vecí, vlastností a dejov

- základné rozdelenie čísloviek je na určité a neurčité číslovky

základné	radové	násobné	druhové
<u>základné určité:</u> <i>jeden, sto, tisíc</i> <i>dvoje, štvoro</i> (základné skupinovú) <u>základné neurčité:</u> <i>veľa, málo, viacero</i>	<u>radové určité:</u> <i>prvý, tretí, tisíci, milióny</i> <u>radové neurčité:</u> <i>niekoľký</i>	<u>násobné určité:</u> <i>trikrát, tri razy, dvojnásobný</i> <u>násobné neurčité:</u> <i>niekoľkokrát, mnoho ráz</i>	<u>druhovú určité:</u> <i>dvojaký, päťoraký</i> <u>druhovú neurčité:</u> <i>mnohoraký, niekoľkoraký</i>

Skloňovanie čísloviek

ČÍSLOVKA	SKLOŇOVANIE (VZOR)
základné číslovky <i>jeden, dva, tri, štyri</i>	samostatné skloňovanie
základné číslovky <i>päť až deväťdesiatdeväť</i> (5 až 99)	podľa vzoru päť
základná číslovka <i>sto</i>	neskloňuje sa, ak stojí pri nej podstatné meno (<i>sto chlapov</i>)

	môže sa skloňovať (keď stojí samostatne) podľa vzoru mesto
základná číslovka <i>tisíc</i>	podľa vzoru stroj (keď stojí samostatne)
základná číslovka <i>milión</i>	podľa vzoru dub
základná číslovka <i>miliarda</i>	podľa vzoru žena
základné skupinové číslovky	neskloňujú sa
radové číslovky tretí a tisíci	podľa vzoru cudzí
radové číslovky <i>prvý, druhý, tretí, štvrtý, piaty, šiesty, desiaty, ... osemnásty ...</i> atď.	podľa vzoru pekný
násobné číslovky <i>dvojnásobný ... desiatnásobný ...</i> atď.	podľa vzoru pekný

!!! V siedmich siedmych triedach sa dnes neučilo. !!!

a/ *siedmich* = základná číslovka, znamená počet tried

b/ *siedmych* = radová číslovka, znamená siedme ročníky (t.j. siedmacy)

POZNÁMKA: Pamätať si, že na základné číslovky sa pýtame otázkou „Kolko?“ a na radové číslovky otázkami „Kolký? Kolká? Kolké?“.

Slovesá ohybné (časujú sa), plnovýznamové, sú vetným členom *Slovesá sú aj v inom MO – podrobnejšie!*

- vyjadrujú dej, činnosť a stav osôb, zvierat, vecí

1. plnovýznamové slovesá

- **stavové:** *blednúť, šedivieť, vyzdravieť*
- **činnostné:** *ležať, kričať, skákať*

2. neplnovýznamové slovesá

- **pomocné (sponové):** *byť, zdať sa, ostať, javiť sa*
- **fázové:** *začať, skončiť, pokračovať*
- **modálne:** *musieť, chcieť, mať, môcť, smieť*

- ďalej slovesá delíme na **zvratné** (existujú iba so zámenom sa, si: *smiať sa, všímať si*) a **nezvratné slovesá** (*lietať, písať*)

Gramatické kategórie slovies

- **osoba** (prvá, druhá, tretia)
- **číslo** (jednotné, množné)
- **čas** (minulý, prítomný, budúci)
- **spôsob** (oznamovací, rozkazovací, podmienovací)
- **rod** (činný, trpný)
- **vid** (dokonavý, nedokonavý)

Slovesné tvary

- ak je sloveso vyjadrené jedným slovom (= **jednoduchý tvar**), ak je sloveso vyjadrené viacerými slovami (= **zložený tvar**)

určité slovesné tvary (môžeme v slovesnom tvare určiť gramatické kategórie)		neurčité slovesné tvary (slovesný tvar nevyjadruje gramatické kategórie)	
prítomný čas	<i>píšem</i>	neurčitok	<i>písať</i>
minulý čas	<i>písal som</i>	prechodník	<i>píšuc</i>
budúci čas	<i>budem písať</i>	činné prídavné príslovie prítomné	<i>píšuci</i>
rozkazovací spôsob	<i>píš!</i>	trpné prídavné príslovie	<i>písaný</i>
podmieňovací spôsob prítomného času	<i>písal by som</i>	slovesné podstatné meno	<i>písanie</i>
podmieňovací spôsob minulého času	<i>bol by som písal</i>		

STAROVEKÁ LITERATÚRA

3000 p.n.l. – 5. stor. n.l.

A: Orientálna literatúra

1. sumerská literatúra

Epos o Gilgamešovi !!! (asi 2000 rokov pred n.l.)

- priateľstvo Gilgameša s Enkiduom a Gilgamešove úsilie dosiahnuť večný život

- Gilgameš je z väčšej časti boh, ktorý tvrdo vládne obyvateľom mesta Uruk, tí prosia bohov o pomoc a oni im zosielajú polodivého človeka Enkidua, medzi postavami vzniká priateľstvo a spoločne zabijú krutého obra Chuvavu, do Gilgameša sa zaľúbi bohyňa Ištar, on ju odmieta, Enkidu bohyňu urazí a preto ho zasiahne smrteľná kľatba

- Gilgameš hľadá tajomstvo večného života (vyloví z dna oceánu **rastlinu nesmrteľnosti**, ktorú mu zožerie had), druhým spôsobom nadobudnutia nesmrteľnosti je **bdiť 6 dní a 7 nocí** (Gilgamešovi sa to nepodari)

- **v závere rozhovor Gilgameša s dušou Enkidua**, ktorý opisuje pochmúrny život po smrti

- epos bol napísaný na 12 tabuľkách, zachovala sa iba jedna

2. hebrejská literatúra

Biblia

a/ Starý zákon: posvätná kniha Židov a kresťanov, veľká časť sa zaoberá dejinami izraelského národa, má 46 kníh

- *Tóra (5 kníh Mojžišových)* = najstaršia časť

- *poučné a básnické knihy*

- *prorocké knihy*

- *biblické historické príbehy* (napr. o stvorení sveta a človeka, Adam & Eva, Noe, Mojžiš, Dávid a Goliáš)

b/ Nový zákon: má 27 kníh

- *4 evanjeliá* (Matúš, Marek, Lukáš, Ján) = napísané v hovorovej gréčtine s využitím hebrejizmov

- *poučné knihy*

- *prorocké knihy* (život a pôsobenie Ježiša Krista, apokalypsa)

3. indická literatúra

Rámajaná (hrdinský epos)

Mahábháratá (hrdinský epos)

Kamasutra (príručka na zlepšenie sexuálneho života, pôvodne napísaná pre vyššiu spoločnosť)

~ *Orientálnu literatúru ďalej tvorí akkadská, hebrejská, čínska a perzská literatúra!*

B: Antická literatúra

700 pred n.l. – 5 st.n.l.

antický ideál – človek + príroda + bohovia tvoria jednotu

1. grécka literatúra (najstaršia európska literatúra)

* **HOMÉR**

epos **Ilias**

Iliada = Trója

- opisuje **51 dní 10-ročnej vojny medzi Trójou a Spartou**, ktorú vyvolal syn kráľa Paris, keď uniesol Helenu - ženu spartského kráľa

- trójska vojna súvisí s pojmom jablko sváru (Paris mal rozsúdiť spor 3 bohýň a dať jednej z nich „jablko krásy“, Paris ho venoval Afrodite, pretože mu sľúbila, že dostane za ženu krásnu Helenu)

- **hlavnou témou** eposu je **boj**, **ústrednými postavami** sú **vojaci** (na gréckej strane vyniká Achilles, na strane Tróje princ Hektor)

- **dielo končí Hektorovým pohrebom** po tom, čo jeho telo Achilles vydal kráľovi Priamovi

epos **Odysea**

- opisuje **41 dní 10-ročného putovania itackého kráľa Odysea** domov po páde Tróje, Odyseus sa vyznamenal tým, že pod hradbami Tróje dal postaviť dreveného koňa, do ktorého sa ukryli Spartania (tzv. danajský dar = škodlivý dar)

- jeho návrat domov je plný nebezpečenstiev (hnev Poseidona, ochraňuje ho Pallas Aténa, stretáva sa

s obrom, sirénami, kyklopmi)

- nakoniec sa vráti do vlasti k svojmu synovi a vernej manželke Penelope (pobije všetkých jej nápadníkov a v závere sa uzmieri s Poseidonom)

- epos má vyššiu umeleckú úroveň ako Ilias, je zložitejší

Odyseus = silná vôľa, vytrvalosť, prefikanosÉ, pokiaľ môže, robí všetko pre záchranu svojich druhov

- dielo je oslavou Odyseovej šikovnosti a Penelopinej vernosti

- *Odysea je prvým európskym dobrodružným dielom !*

* EZOP

Bájky (zvieratá, hmyz a rastliny majú ľudské vlastnosti a správajú sa ako ľudia, kritizujú negatívne ľudské vlastnosti a končiapoučením)

* SAPFÓ

báseň **Modlitba k Afrodite** (telesné a duševné pôvaby mladých dievčat, milostné vzplanutia a smútok z nenaplnenej túžby, jediná zachovaná báseň, ostatné boli spálené)

* SOFOKLES

- napísal viac ako 100 hier (zachovalo sa len sedem)

- dôsledne zachovával fázy dramatického diela (expozícia, kolízia, kríza, peripetia, katastrofa)

- nesúhlasil s teóriou, že bohovia určujú osud jednotlivca a rozhodol, že jeho postavy budú konať samostatne a za toto konanie ponesú zodpovednosť

tragédia **Antigona !!!**

- deti kráľa Oidipa žijú v Tébach, kde vládne kráľ Kreon

- Antigonin brat Polyneikos tiahne s vojskom proti mestu, druhý brat Eteokles padne pri obrane ako hrdina

- Polyneikos zahynie ako vlastizradca a Kreon ho odmietne pochovať

- Antigona žiada sestru Ismenu o pomoc pri uskutočnení smelého plánu (nerešpektovať ľudský zákon, ktorý šliape po božských zákonoch)

- Ismena v strachu odmieta a Antigona aj napriek tomu nechá Polyneika pochovať

- **Antigonu** za trest **zatvorila do kamennej hrobky**, kde **spácha samovraždu** (uškrtí sa na závoji)
- mŕtvolu nájde Kreonov syn a zároveň Antigonin snúbenec Haimon (zabije sa a následne spácha samovraždu i jeho matka)
- **Kreon** je odsúdený žiť do konca života **sám s výčitkami svedomia**

Antigona: dievčina, ktorá dala prednosť povinnosti voči bohom, tradíciám a rodine pred vlastným šťastím, je odvážna, verí tomu, čo robí a nedá sa zastrašiť

kráľ Kreón: nový kráľ Théb, neľútostný, nehľadá na názory iných ľudí, namyslený, agresívny, impulzívny, tvrdohlavý a autoritatívny človek

idea: „Človek sa musí riadiť zákonmi, no v prvom rade by sa mal riadiť svojím srdcom!“

prológ: Antigona, Isména a Eteokles žijú v Tébach. Polyneikos tiahne proti Tébam. On i jeho brat Eteokles v boji padnú. Eteokla majú pochovať s poctami, Polyneika nie. Antigona sa napriek zákazu rozhodne Polyneika pochovať.

I.dejstvo: Polyneikos bol pochovaný, kráľov príkaz ktosi porušil.

II.dejstvo: Antigonu prichytia, ako prišla dokončiť pohreb svojho brata. Musí začať odznova, lebo vojaci mŕtvolu odkryli. Prichytí ju strážnik a predvedie pred Kreóna. Antigona je obvinená z porušenia kráľovho príkazu, čaká ju krutý trest - bude zaživa pochovaná v hrobke.

III.dejstvo: Haimón, Antigonin snúbenec, otcovi pripomína, že občania Téb nesúhlasia s jeho konaním. Haimón chce, aby neposielal Antigonu do hrobky, ale Kreón odmieta.

IV.dejstvo: Antigonu odvádzajú do hrobky.

V.dejstvo: Veštec Teiresias oznámi Kreónovi nevôľu bohov, kráľ sa preto rozhodne oslobodiť Antigonu. Veštec ho prosí, aby dôstojne pochoval Polyneika.

epilóg: Kreón prichádza vyslobodiť Antigonu, ale je neskoro. Obesila sa na vlastnom závoji. Kráľ našiel pri mŕtvom tele sedieť svojho syna Haimóna. Ten vytasí meč a Kreón uteká z hrobky. Myslí si, že ho chce syn zabiť, Haimón ale zabíja sám seba. Samovraždu spácha i Kreónova manželka. Kráľ zostáva sám a obviňuje sa zo všetkého, čo sa stalo.

* **AISCHYLOS** *zakladateľ gréckej tragédie, konflikt človek - osud*

Pripútaný Prometheus (Prometeus dal ľuďom oheň a Zeus ho za to potrestal pripútaním ku skale)

2. rímska literatúra (mladšia sestra gréckej literatúry, Rimania nadviazali na grécke písmo, prevzali mytológiu)

* **CICERO** (**O senáte, O zákonoch, o štáte**), *významný rečník*

* **CEASAR** (**Zápisky o vojne v Gálii**), *politik, cisár*

* **VERGILIUS**

epická báseň **Aeneas** (tematické pokračovanie eposu **Ilias**, z Tróje uteká Aeneas a hľadá novú vlasť, prenasleduje ho hnev bohyne, blúdi, nakoniec sa usadí v Latiu, ožení sa s Laviniou a založí nový rod = **praotec rímskeho národa**)

pastierske idyly **Bucolica**

roľnícke spevy **Georgica** (idealizácia dedinského života)

* **OVIDIUS**

Metamorfózy

- 250 gréckych, čiastočne i rímskych bájí

- bohovia premenou buď **trestajú** ľudské previnenia, alebo ňou poskytnú zúfalému človeku **únik a vyslobodenie zo života**

- v niektorých príbehoch je **premena hlavným motívom**, v iných len **vedľajším motívom**

- **motívy premien z rímskych a gréckych bájí** (premena zo živej veci na neživú: Ikaros sa po páde zmení na Ikarovo more, premena neživej veci na živú: Pygmalionova socha)

a/ štyri epochy ľudstva: zlatá (najlepšia, ľudia nezabíjajú živé tvory), **strieborná, bronzová, železná** (najhoršia, epocha vojen avzájomného vraždenia)

b/ grécke námety (napr. osud krásneho Narcisa, o Ikarovom páde, o tragickej láske Orfea a Eurydiky)

c/ rímske námety (napr. o zakladateľovi Ríma Romulovi, o Pytagorovi)

- **dielo končí oslavou Julia Caesara**, ktorého duša sa premení na hviezdu

POJMY K MATURITNÉMU OKRUHU:

grécka dráma

- vyvinula sa z obradov na počesť boha Dionýza
- spojenie hudby, tanca a slova, významnú úlohu mal chór = zbor
- jednota miesta, času a deja (na jednom mieste, v priebehu 24 hodín, jedna dejová línia)
- konflikt sa odohráva v boji so silnejším (osud, bohovia, spoločenské zákony)

- končí vždy tragicky (hlavný hrdina zomiera, ale morálne víťazí)
- ženy mohli sledovať iba komédie, ktoré sa vtedy nepovažovali za vysoký dramatický žáner

homérovský epos

- rozsiahla veršovaná epická skladba o významných udalostiach
- bohatý dej, veľa príbehov, postáv, dejových línií
- veľa opisov a lyrických zložiek
- hlavné postavy = výnimoční hrdinovia
- napísaný časomierou pomocou hexametru

rímska komédia

- ľudové prvky
- hrdinovia = zamilovaní mladíci, dievčatá, ktoré upadli do otroctva, neviestky, lakomci, proroci